

א בקרבן מלא ז' ח
שמיני יום ארבע ה
וארבע יום ז' ח
ויקרא בשמות ארבע
היומא ורומא בין קרבן ז'
מקרא על אפי מלא ז'
אמר י' ח ארבע יום
ארבע י' ח ארבע יום
ארבע י' ח ארבע יום

מכילת תר-גום ידברתו

פרשת נח

חידושים ופנינים
בפרשת שמות ו-מקרא
מתרגום יונתן מן עובדיאל

הרב מאיר שפירד

פניני תרגום יונתן
הרב מאיר שפריר זצ"ל

מחבר הספר
"משמעות האותיות"

כל הזכויות שמורות
בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות:

05832-628-54
0686762@gmail.com

לקבלת הגיליון במייל:
0686762@gmail.com

נשמח לקבל הארות והערות

קטת
עימוד ועיצוב

☎ 050-412-452-4
✉ Kesetgraf@gmail.com

נידוני הפרשה בתרגום יונתן

- ד נח איש צדיק תמים ♦ תמים בצדקותו או תמים במעשיו?
- ה את האלהים התהלך נח ♦ נח התהלך בדרכי ה' או ביראת ה'?
- ז ותשחת הארץ לפני האלהים ♦ הארץ נשחתה או יושביה?
- ח כי השחית כל בשר ♦ מי נקרא 'בשר', רק האדם, או גם בהמה?
- ט תבת עצי גפר ♦ מאיזה עצים נבנתה התיבה?
- י קנים תעשה את התבה ♦ האם נח נצטווה גם על אופן החלוקה הפנימי של התיבה?
- יא צהר תעשה לתבה ♦ מהיכן הביא נח אבן טובה להאיר את התיבה?
- יב שנים עפל יבאו אליך ♦ הבע"ח באו מאליהם או שמישהו הביא אותם?
- יג לביים עוד שבעה ♦ מפני מה נוספו עוד שבעת ימים - אורכה נוספת, או אכלו של מתושלח?
- יד בחדש השני ♦ באיזה חודש נברא העולם?
- טז ותנח התבה בחדש השביעי ♦ מחלוקת המפרשים במשך זמן המבול?
- יז והנה עלה זית טרף בפיה ♦ מהיכן היה ליונה עלה זית? ומה ההוכחה שקלו המים מעל הארץ?
- יט ויבן נח מזבח לה' ♦ נח בנה שוב את המזבח של אדם ראשון?
- כא עד כל ימי הארץ זרע וקציר וקר וחם וקיץ וחרף ♦ כמה עונות יש בשנה?
- כב אך בשר בגפשו דעו לא תאכלו ♦ האם בפסוק נאמר גם איסור דם מן החי לבן נח?
- כג ויטע כרם ♦ מהיכן היה לנח זמורות לנטוע כרם?
- כד וידע את אשר עשה לו בנו הקטן ♦ כיצד נודע לנח מעשה חם?
- כו וישכן באהלי שם ♦ יפת ישכון באהלי שם?
- כז אחי יפת הגדול ♦ מי גדול ממי יפת או שם?
- כח ונגעה לנו שם ♦ מטרת בניית המגדל וראשו בשמים?
- כט נרדה ונגלה ♦ באיזה אופן בלבל ה' את שפתם?

תוכן עניינים דיגטלי

מעבר לעמוד המבוקש

באמצעות לחיצה על השורה המקשרת

פרשת נח

נַח אִישׁ צַדִּיק תָּמִים • תמים בצדקותו או תמים במעשיו?

(ו,ט) אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נַח נַח אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו וְגו'.

למילה תמים ישנה כמה משמעויות, כאן פירשו התרגומים 'תמים' – שלם¹, ויש להסתפק האם 'צדיק' – תמים' הוא תאר אחד, כלומר שנח היה שלם בצדקותו, או שאלו תארים נפרדים ו'התמים' הולך על ההמשך שהיה שלם בדורתיו?

הרמב"ן מפרש שנח היה שלם בצדקותו:

איש צדיק תמים היה - יזכיר ככתוב שהיה זכאי ושלם בצדקו, להודיע שראוי להינצל מן המבול שאין לו עונש כלל, כי הוא 'תמים בצדק'. כי הצדיק הוא הזכאי בדין, הפך הרשע...

ת"י מפרש באופן אחר:

אֵלֶּיךָ יְחֻסִין דְּגִנִּיסַת נַח נַח הָיָה גִבֹר זָכָא, שְׁלִים בְּעוֹבְדֵינ טְבִין הָיָה בְּדֹרוֹהֵי.

[אלו יחוסי משפחת נח², נח היה איש צדיק, שלם במעשים טובים היה בדורותיו].

1. להלן שני מקומות של תמימות בתורה שמשמעותם של ימימות:

א. (בראשית יז, א) "וירא ה' אל אברהם ויאמר אליו התהלך לפני ויהיה תמים" – ובת"י 'והוי שלים בבשרך'.

ב. (דברים יח, יג) "תמים תהיה עם ה' אלוקיך" – 'שלים' תהי בדחלתא דה' אלהך'.

2. בפירוש זה שהתולדות קאי על משפחת נח, ולא על מעשיו הטובים כרש"י.

נראה שת"י תרגם את 'תמים' - שלם במעשיו, כדי להורות שזהו תואר נפרד, והפסוק יתפרש כך: נח היה איש צדיק, ושלם במעשיו³.

האהבת יהונתן ביאר דלא ניחא ליה לפרש 'צדיק - תמים', שאפשר שדעתו כדעת רבי יוחנן (סנהדרין קח.) שהיה צדיק רק לפי דורו, ובדורות אחרים לא נחשב צדיק, ולא ראוי להקרות צדיק תמים, דמשמע שהוא שלם מכל בחינה.

גם משמעות התואר 'צדיק' לדברי ת"י, אינה מורה על צדקת מעשיו, שעל כך נאמר 'תמים' - שהיה שלם במעשים טובים, אלא התואר 'צדיק' משמעותו היותו אדם זכאי. ודלא כמו שפירשו האב"ע והרד"ק שנח היה צדיק במעשיו ותמים בדרכיו.

על עצם ההפרדה בין 'צדיק' ל'תמים' ניתן ללמוד מדברי הגמ' (ע"ז ו.):

"דלמא תמים בדרכיו, צדיק במעשיו הוה"⁴.

אַתְּ הָאֱלֹהִים הַתְּהַלֵּךְ נֹחַ • נח התהלך בדרכי ה' או ביראת ה'?

(שם) אַתְּ הָאֱלֹהִים הַתְּהַלֵּךְ נֹחַ.

מהי ההתהלכות של האדם עם אלוקיו? והאם יש הבדל בין ללכת "את ה'". ללכת "לפני ה'?"

הספורנו מפרש שנח הלך בדרכי ה' להיטיב לזולתו והוכיח את בני דורו, ולדבריו ההליכה היא בדרכי ה'.

בת"י (ואונקלוס) פירשו באופן אחר:

בְּדַחְלֵתָא דִּי הַלֵּיךְ נֹחַ.

[ביראת ה' התהלך נח].

3. האהבת יהונתן כתב שכן נראה גם מהטעמים, מלת "צדיק" מוטעמת ב'תביר' - שהוא טעם מפסיק.
4. אמנם בשונה מהגמ' ת"י פירש תמים במעשיו ולא צדיק במעשיו. והאב"ע ורד"ק הנ"ל פירשו כגמרא.

דרך התרגומים להרחיק ההגשמה, וכל פסוק שכביכול מתאר את ה' בפעולה גשמית, יתרגמוהו בצורה שמרחיקה את המשמעות הפשוטה⁵. אף כאן תרגם יונתן (ואונקלוס) שנח התהלך ביראת ה', כדי לשלול פירוש שהתהלך עם ה', שהרי לא שייך לתאר את ה' בפעולה גשמית [כמו הליכה].

יש לידע מדוע כאן שנאמר "אֶת הָאֱלֹהִים" פירשו התרגומים את ההליכה להליכה ביראה, ואילו אצל אברהם כשנאמר להלן (יז, א): "הַתְּהַלֵּךְ לְפָנַי וְהָיָה תָמִים", תרגמו מלשון עבודה: "פְּלַח קְדָמִי וְהָיִי שְׁלִים בְּבִשְׂרְךָ". (ת"י וכ"ה באונקלוס) וכן להלן (כד, מ): "ה' אֲשֶׁר הַתְּהַלֵּכְתָּי לְפָנָיו", ת"י: "ה' דְּפִלְחִית קוּמוּי" (ת"י וכ"ה באונקלוס).

היה מקום לומר ש"אֶת הָאֱלֹהִים" משמעותו הליכה קרובה עם ה', ועל כך פירשו שהוא ענין יראה כי ההולך ביראה הוא כענין 'שיותי ה' לנגדי תמיד' וזהו ללכת עם ה'⁶. משא"כ "לפני ה'" משמעותו דבר הנעשה לפני ה' ולכן פירשוהו על עבודה.

אמנם מצאנו מקום נוסף בו נאמר "אֶת הָאֱלֹהִים" ושם נחלקו התרגומים כיצד לפרשו, לעיל (ה, כב) נאמר: "וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת הָאֱלֹהִים", אונקלוס תרגמו לשון יראה: "וְהִלִּיף חֲנוּךְ בְּדַחְלָתָא דִּיִּי"⁷. ואילו ת"י פירשו בלשון עבודה: "וּפְלַח חֲנוּךְ בְּקִשׁוּט קְדָם ה'". ובשלמא תרגום אונקלוס מתרגם בעקביות היכן שנאמר "אֶת הָאֱלֹהִים" מלשון יראה. אך בת"י צ"ב שנמצא שבכל המקומות מתרגם מלשון עבודה ורק אצל נח שינה מדרכו ותרגם הליכה ל"יראה"? ואפשר שזה מפני שכבר תרגם את 'תמים' כשלם במעשיו, דהיינו שקיים מצוות ומעשים טובים, לכך תרגם את הליכה כיראה שבלב.

5. ראה למשל שמות כב, כג.

6. וכדרך שכתב הרמ"א (ריש או"ח): "שיייתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלוקים".

7. וכן תירגם שוב (שם פסוק כד) וכן בת"י שם.

וַתִּשְׁחַת הָאָרֶץ לְפָנַי הָאֱלֹהִים • הארץ נשחתה או יושביה?

(ו,יא) וַתִּשְׁחַת הָאָרֶץ לְפָנַי הָאֱלֹהִים.

מה הפירוש "ותשחת הארץ", וכי האדמה חטאה?

ברש"י נראה שהשחתת הארץ היינו השחתת יושביה, וכן כתב האב"ע "ותשחת הארץ - אנשי הארץ".

אולם ת"י מפרש:

**וַאֲתַחְבֵּלֶת אֶרְעָא בְּגִין דִּי יִדְרֵהָא דְסִטּוּ מִן אֶרְחֹן דִּתְקִנְן קֳדָם יְיָ.
[ונשחתה הארץ בשביל יושביה שסטו מדרך הישר לפני ה']**

נראה בת"י שהארץ עצמה נשחתה בגלל מעשי האדם, לפי שממנה נברא, וכיון שהשחית את דרכו - גם היא נשחתה.

ראה בספורנו שחידד זאת:

*והנה נשחתה - מעצמה, כי בזולת עונש היתה בדרך השחתה,
בהשחתת דרכם המקלקלת התולדה, ובגזל המקלקל המדינות,
כעגין וטחני קמח (ישעיה מז, ב)*

הקשר בין מעשי האדם להשחתת הארץ גרם שגם בעונש שהטיל עליהם ה' היה צורך להשחית אף את הארץ ככתוב להלן (ו,יג): "וְהִנְנִי מְשַׁחִיתֶם אֶת הָאָרֶץ", ובת"י: "וְהָא אֲנָא מְחַבְּלֵהוֹן עִם אֶרְעָא", כלומר גם הארץ תישחת ולא רק האדם שחטא, וכמו שפירש רש"י שם, שאף שלשה טפחים שחודרת המחרשה באדמה נימוחו.

כיוצא בזה מובא במדרש (בר"ר לא, ז):

*משל לבן מלכים שהיה לו פדגוג, כל זמן שהיה סורח היה פדגוג
שלו נרדה, ולבן מלכים שהיה לו מניקה כל זמן שהוא סורח היתה
מניקתו נרדת, כך אמר הקדוש ברוך הוא 'הנני משחיתם את הארץ',
הא אנא מחבל להון ומחבל לארעא עמהון.*

ענין השחתת הארץ "לפני האלהים"

את "לפני האלהים" מתרגם יונתן שהארץ הושחתה בגלל יושביה שסטו מן הדרך המתוקנת לפני ה'. באהבת יונתן פירש שהיינו חטאי בין אדם למקום, ואילו חטאי בנ"א לחבירו נאמרו ב'ותמלא הארץ חמס'.

וזה דלא כפירושים השונים שנאמרו בזה, ראה באב"ע שהביא שיש שפירשו ש'לפני ה' היינו שחטאו בפרהסיא, ויש שפירשו שחטאו במה שגלוי רק לפני ה', והיינו בסתר. עוד הביא שיש סוברים ש'אלוהים' האמור כאן איננו קודש, ולכאן' כוונתו לפירוש שהובא בחזקוני ובכלי יקר שחטאו לפני הגדולים והדיינים, עיי"ש.

כִּי הִשְׁחִית כָּל בֶּשָׂר • מִי נִקְרָא 'בֶּשֶׂר', רַק הָאָדָם, או גַּם

הַבְּהֵמָה?

(ו,יב) ... כִּי הִשְׁחִית כָּל בֶּשָׂר אֶת דְּרָכָו עַל הָאָרֶץ.

קשה למה נקט הכתוב לשון ריבוי "כי השחית כל בשר", עוד יש להבין האם הכוונה ב"בשר" לבני אדם או לכלל בעלי החיים?

רש"י פירש שכל בעלי החיים השחיתו דרכם: "אפילו בהמה חיה ועוף נזקקין לשאינן מינן", ומקורו בסנהדרין (קת.). "כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ, אמר רבי יוחנן, מלמד שהרביעו בהמה על חיה, וחיה על בהמה, והכל על אדם, ואדם על הכל". ויש לפרש שדייקו כן ממילת "כל", שבאה לרבות כל בעלי חיים.

אך אונקלוס תרגם "ארי חבילו כל בסרא אנש אורחיה על ארעא", הרי שפירש הכוונה לאדם דוקא. הרמב"ן הביא ב' אפשרויות אלו וסיים שלפי פשוטו 'בשר' במקרא הכוונה לאדם⁸,

אָרוֹם חֲבִילוֹ כָּל בֶּשָׂרָא כָּל חַד וְחַד יֵת אֹרְחִיהָ עַל אַרְעָא.

[הרי חיבלו כל בשר, כל אחד ואחד, את דרכו על הארץ].

8. כמו "יבוא כל בשר להשתחוות לפני" (ישעיהו סו,כג).

בת"י לא נתפרש להדיא כמי הוא נוקט, אך הדעת נוטה שהוא מפרש כמו אונקלוס, ומה שהוסיף "כל חד וחד" - בא לבאר את הריבוי שבמלת "כל", שכל האדם חטאו, וזה מבליט את צדקותו של נח, שכל האדם מלבדו חטאו. (יין הטוב).

תַּבַּת עֵצֵי גֹפֶר • מאיזה עצים נבנתה התיבה?

(ו,יז) עֲשֵׂה לְךָ תַּבַּת עֵצֵי גֹפֶר וְגו'.

מה הפירוש עצי גופר?

רש"י מפרש שגופר הוא שם עץ, ונצטוו לקחת עץ זה, על שם הגפרית שראויים לימחות בה. האב"ע כתב שעץ זה קל הוא על פני המים. ובחזקוני כתב שעץ זה אינו כלה במים.

ת"י מפרש באופן אחר:

עֵיבֵד לְךָ תִּיבוֹתָא דְקִיסִין קְדָרוֹנִין,

[עשה לך תיבה מעצי אררט].

ת"י סבור שהתיבה נבנתה מעצים מהרי אררט, אררט מתורגמת תדיר כ"קדרו" או "קדרו", כגון: וְתִנַּח הַתֶּבֶה וְגו' עַל הַרֵי אֲרָרְט (להלן ח,ד). ובת"י: עַל טוּרֵי דְקְדָרוֹן. וכן: "וְהִמָּה נִמְלָטוּ אֲרָץ אֲרָרְט" (ישעיהו לז,לח). תרגם יונתן: וְאִינּוֹן אֲשֶׁתִּזְבוּ לְאֲרָעָא קְדָרוֹ. וכן בב"ר (מהד' אלבק, פל"ג,ד): "[על הרי אררט] על טורי קרדונייה".

אמנם לא ביאר מדוע דווקא מעצים אלו, והאם יש קשר בין נחיתת התיבה על הרי אררט עם כלות המבול, ללקיחת העצים לבניית התיבה מערים אלו.

קָנִים תַּעֲשֶׂה אֶת הַתִּבָּה • האם נח נצטווה גם על אופן החלוקה הפנימי של התיבה?

(שם) קָנִים תַּעֲשֶׂה אֶת הַתִּבָּה.

כמה מדורים היו בתיבה ומה אופן החלוקה שלהם?

'קָנִים' מפרש רש"י, שנח נצטווה לעשות מדורים מדורים לכל בהמה וחיה, אך לא כתב שנח קיבל תכנית מדויקת כיצד לבצע את החלוקה.

בת"י מבואר שנמסר לנח האופן המדויק של חלוקת המדורים בפנים:

מֵאָה וְחֲמִשִּׁין קוֹלִין תַּעֲבִיד לְתִיבֹתָא בְּשִׁמְאֵלָה וְתִלְתִּין וְשִׁית
בְּפִתְיָהּ, וְעֶשְׂרָה בְּתִין בְּמִצִּיעָא לְאַצְנָעָא בְּהוֹן מְזוּנָא וְחֲמִשׁ
אֶפְסִטְנִיּוֹתָא בְּיַמִּינָהּ וְחֲמִשׁ בְּשִׁמְאֵלָה.

[מאה וחמישים תאים⁹ תעשה לתיבה בשמאלה¹⁰ ושלושים ושש בפתחה,
ועשרה בתים באמצעה - להצניע בהם מזון. וחמש רחבות¹¹ בימינה וחמש
בשמאלה].

דברי ת"י קרובים למובא בפרקי דר"א¹² (פכ"ג):

תאני ר' שמעיה, באצבע הראהו הקב"ה לנח ואמר לו כזה וכזה תעשה
לתבה, מאה וחמשים קנים אורך ימינה של תיבה, ומאה וחמשים
אורך בצד שמאלה. שלשים ושלושה קנים בצד רחבה בדפנותיה
לאחריה. ועשרה בתוך. הרי אלו לאוצרות של מאכל. וחמש
אפסניות בצד אורך ימינה של תיבה וחמש אפסניות בצד אורך
שמאלה של תיבה....

9. קולין - חדרים קטנים בלשון רומי. אהבת יהונתן.

10. ראה לשון פרקי דר"א המובא בהמשך, ולפיו ייתכן ש"ל מאה וחמשים בימינה ומאה וחמשים בשמאלה. אהבת יהונתן.

11. או אוצרות, כדעת הערוך, אהבת יהונתן.

12. לדעות נוספות במדרש ראה בר"ר לא"א.

עיי"ש בהמשך דבריו שכך היה בכל קומה וקומה, (נמצא בסה"כ 1059 קנים לדעת הפרקי דר"א) ומסתמא אף לדעת ת"י כך היה בכל קומה. (אלא שת"י לא כתב שהיו גם 150 קנים בצד שמאל ונמצא שהיו בסה"כ 618 קנים).

צַהַר תַּעֲשֶׂה לַתִּבָּה ♦ מהיכן הביא נח אבן טובה להאיר את התיבה

(ו,טז) צַהַר תַּעֲשֶׂה לַתִּבָּה וְגו'.

מה הפירוש 'צַהַר'?

רש"י מביא ב' פירושים, יש אומרים חלון, ויש אומרים אבן טובה. והוא מחלוקת במדרש (בר"ר לא,יא). ובגמרא (סנהדרין קח:): מובא:

*צַהַר תַּעֲשֶׂה לַתִּבָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר לּוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֵנַח,
קָבַע בָּהּ אַבְנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת, כְּדִי שִׁיְהִיוּ מְאִירוֹת לָכֶם כְּצֹהָרִים.*

וראה בחזקוני שביאר דעה זו שאין טעם לעשות חלון מכיון שהמזלות לא שימשו כל ימי המבול, וממילא לא יכנס שום אור מהחלון.

ת"י מגלה מהיכן הביא נח אבן טובה:

**אֵיזֵל לְפִישׁוֹן וְסָב מִתַּמָּן יוֹהָרָא וְתַשׁוּנְיָה בְּתִיבוֹתָא לְאַנְהָרָא לְכוּן.
[לך לנהר פישון וטול משם אבן טובה, והנח אותה בתיבה שתאיר לכם].**

ת"י מפרש כדעת ר' יוחנן ש'צַהַר' היינו אבן טובה, ומסיף על זה מדרש, שציווהו ה' ליטול את האבן מנהר פישון, שהיו בו אבנים טובות, כמו שכתוב (לעיל ביד) "שָׁם הַבְּדֹלַח וְאָבֶן הַשֹּׁהַם".

ואפשר לומר לדרך זו ש'צהר' מלשון 'זהר'¹³, כלומר דבר המאיר.

פישון מקור האבנים הטובות

ת"י קושר בין פישון לאבנים טובות גם בביזת הים הראשונה (שהיתה קודם כניסת המצרים לים) שאספו בני ישראל אבנים טובות בעת שחנו לפני בעל צפון כמבואר בת"י (שמות יד, ט) שנהר פישון הוציא מגן עדן אבנים טובות והשליכם אל גיחון וגיחון השליכם לים סוף, וים סוף הוציאם אל שפתו ובני ישראל ליקטו אבנים אלו.

וכן בענין אבני החושן מבואר בת"י (ראה שמות לה, כז) שהמקור של אבני האפוד והחושן הוא פישון, שהעננים הלכו לפישון והביאו משם אבנים טובות לשקען באפוד ובחושן¹⁴.

**שְׁנַיִם מִכָּל יְבֵאוּ אֱלֹהֶיךָ • הַבַּעַ"ח בָּאוּ מֵאֵלֵיהֶם או שמישהו
הביא אותם?**

(ו, כ) ...שְׁנַיִם מִכָּל יְבֵאוּ אֱלֹהֶיךָ לְהַחֲיוֹת.

מהו שכתוב "יבואו אליך", האם יבואו מאליהם או על ידי נח?

רש"י (ד"ה מהעוף) כותב שבאו מאליהם, וכן האב"ע, וראה ברמב"ן שכך משמעות הפסוק 'יבאו אליך'¹⁵ - "הודיעו כי מעצמם יבאו לפניו שנים שנים, ולא יצטרך הוא לצוד אותם בהרים ובאיים, והוא יבאם בתיבה אחרי כן".

בת"י מבואר לא כך:

תִּרְיֵן מִכָּלֵא יַעֲלוּן לְוֹתְךָ עַל יַד מִלְאָכָא דְאֶחָד זַמְיַעַל יְתַהוֹן לְךָ

13. בחילוף אותיות זסש"ץ, רש"ר הירש ותורה תמימה.

14. לפי זה אפשר שהאבן המדוברת היא בדולח, כי ת"י כאן תרגם "וסב מתמן יוהרא", ומובא שם בלקח טוב: "הבדולח הוא יוהר".

15. שאילו ע"י נח היה צריך לכתוב 'תביא אתה אל התיבה'.

לְקַיֵּמָא.

[שניים מכל יעלו אליך על ידי מלאך שאוחז ומעלה אותם לך - להחיותן].

ת"י פירש שלא באו מאליהם, אך גם לא ע"י נח אלא מלאך הביאם לתיבה. וכן מצינו בפרקי דרבי אליעזר (פכ"ג):

וקרא לנח ואמר לו הבא אליך אל התיבה מכל הבהמה הטמאה שנים
איש ואשתו, אמר נח לפני הקדוש ברוך הוא רבון כל העולמים וכי
יש כח בי לקבצם אל התיבה, וירדו המלאכים הממונים על כל מין
ומין והיו מקבצין אותם אל התיבה¹⁶.

לְיָמִים עוֹד שִׁבְעָה ♦ מפני מה נוספו עוד שבעת ימים - אורכה
נוספת, או אבלו של מתושלח?

(ז,ד) פִּי לְיָמִים עוֹד שִׁבְעָה אֲנֹכִי מִמְטִיר עַל הָאָרֶץ וְגו'.

קשה למה כתוב "כי לימים עוד שבעה", ולא 'כי לימים שבעה', או 'בעוד שבעת ימים' - כדרך הלשון.

רש"י מפרש ששבעת הימים הללו היו עוד זמן, נוסף על מאה ועשרים השנים שנתן להם, וזהו 'עוד'.

הטעם שניתנה להם ארכה זו מבאר רש"י מפני שימים אלו היו ימי אבלו של מתושלח הצדיק וחס ה' על כבודו ועכב את הפורענות¹⁷. (וכך מבואר בגמ' סנהדרין קח: לפירוש אחד)

16. וראה גם ברש"י להלן (ט,ז): "באו אל נח - מאליהן", לשיטתו. וראה מה שעמד על זה בגו"א שם. הרמב"ן (שם פס' טו) כתב שרוח ה' קיבצתן לנח ברגע אחד: "וטעם ויבאו אל נח אל התיבה - להודיע שלא נאספו אליו כלל ולא באו עד עצם היום ההוא שהיה הגשם, ובא הוא בתיבה, כי האל הוא צוה, ורוחו הוא קבצן ברגע אחד".

17. אמנם אברבנאל סבור ששבעת הימים הללו עולים בתוך מאה ועשרים שנה.

בת"י גם מבואר שימים אלו נוספו על המאה ועשרים אך לא מפני כבודו של מתושלח אלא ניתנה להם אורכה נוספת שאולי יחזרו בתשובה, וכדבריו יש מאן דאמר (סנהדרין קח):

*"שקבע להם הקדוש ברוך הוא זמן גדול ואחר כך זמן קטן",
בתחילה אמר להן והיו ימיו מאה ועשרים שנה, כשעבר זמן זה ולא
שבו לטובה חזר וקבע להם זמן קטן, (רש"י סנהדרין שם).*

**אַרְזִים הָאֵל אֲנָא יְהִיב לְכוּן אֲדָכָא שׁוּבְעָא יוֹמִין אֵין יְתוּבוּן יִשְׁתַּבְּק
לְהוּן וְאֵין לֹא יְתוּבוּן לְזִמְן יוֹמִין תּוּב שׁוּבְעָא אֲנָא מְחִית מְטָרָא עַל
אַרְעָא.**

[הדי אני נותן לכם אורכה שבעה ימים, אם ישובו (בתשובה), יעזב להם
(חטאם), ואם לא ישובו, לימים עוד שבעה אני מוריד מטר על הארץ].

להלן (פס' י) - ת"י משלב את שתי הדעות הללו: וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים¹⁸ וּמִי הַמְּבוּל הָיָה עַל
הָאָרֶץ. ת"י: וְהָיָה לְזִמְן שׁוּבְעָא יוֹמִין מִן בְּתַר דְּשְׁלִים אֹבְבְּלִיָּה דְּמְתוּשָׁלַח, חָמָא יֵי וְהָא לֹא תָבֹן
בְּנֵי נְשָׂא וּמִזִּי דְּטוּבְעָנָא הוּוּ נְחַתִּין רְתִיחִין מִן שְׁמַיָּא עֲלֵי אַרְעָא. [והיה לזמן שבעה ימים
מאחר ששלם אבלו של מתושלח, ראה ה' כי לא שבו בני האדם (בתשובה) ומי המבול היו
יורדים רותחים מהשמים על הארץ].

כלומר שהקב"ה המתין בימים אלו גם מפני אבלו של מתושלח וגם בשביל לתת להם אורכה
נוספת שישובו בתשובה.

בַּחֲדָשׁ הַשְּׁנַי • באיזה חודש נברא העולם?

(ז,יא) ...בַּחֲדָשׁ הַשְּׁנַי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ וּגו'.

**איזה חודש הוא החודש השני? ומאיזה חודש היו מונים לפני שנצטוו ישראל
למנות מניסן?**

18. יתכן כי למד זאת מלשון הכתוב 'יהי לשבת ימים ולא יהי אחרי שבעת ימים, שהלשון ל.. מורה על ספירה לצורך דבר מסוים כמו ספירת העומר שסופרים לעומר. ולכן פירש שלשבעת ימים היינו שבעת ימי אבלו של מתושלח.

רש"י מביא את דברי הגמרא בראש השנה (יא): שנחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע אימתי התרחש המבול:

רבי יהושע אומר, אותו היום שבעה עשר באייר היה... רבי אליעזר אומר, אותו היום שבעה עשר במרחשון היה.

ופירש רש"י (שם) שלדעת ר"א כי בתשרי נברא העולם, ממילא 'בחודש השני' הוא בהכרח מרחשוון, ולרבי יהושע הסובר שבניסן נברא העולם, אייר הוא החודש השני.

בת"י מבואר כאחד הדעות:

**בְּיָרְחָא תְּנִינָא הוּא יָרַח מְרַחְשׁוֹן דְּעַד כְּדוֹן לָא הוּז מְתַמְנֵן יָרְחָא
אֵלְהֵן מִתְשַׁרֵּי דְהָהּ רִישׁ שְׁתָּא לְשִׁכְלוֹל עֲלָמָא.
[בחודש השני הוא חודש מרחשוון, שעד עכשיו לא היו מונים החודשים
אלא מתשרי, שהוא ראש השנה להשלמת העולם].**

ת"י לכאורה סובר כדעת רבי אליעזר ומפרש שהחדש השני הוא מרחשוון. אמנם נראה מדבריו שאע"פ שבתשרי נברא העולם כדעת רבי אליעזר, עתה מונים החדשים מניסן, שכן הוא אומר שעד עתה היו מונים מתשרי, ומשמע שעכשיו כבר אין מונים מתשרי אלא מניסן.

וראה בפירוש 'עמר נקא'¹⁹ על רש"י (כאן) שכתב כי גם אליבא דר"א מתחילה היו מונים לבריאת העולם - מתשרי, וכמו שמונים אומות העולם כי הוא ראש השנה לבריאת העולם. ומאחר שהזהירה התורה למנות מניסן ("הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים", שמות יב, ב) החלו למנות החדשים מניסן.

הטעם שנקט התרגום לשון שכלול

והנה העולם נברא בכ"ה אלול וא' תשרי הוא היום הששי - זמן בריאת האדם שהוא השלמת בריאת העולם, ולכן דקדק התרגום וכתב 'לשכלול עלמא' שהוא לשון השלמה, ולא לבריאת העולם שהחלה ששה ימים קודם. (וכך מדויק מעוד מקומות, שנקט לשון שכלול על היום השישי ראה בביאור יונתן)

19. המיוחס לר"ע מברטנורא.

סתירה בברי ת"י אימתי נברא העולם

אלא שהעולה מפירוש ת"י כאן סותר למה שמבואר בדבריו על הפסוק (שמות יב, ב) 'החודש הזה לכם ראש חדשים', שלדבריו מלבד מה שנצטוו ישראל למנות את החודשים מניסן צריכים אף למנות את התקופות מניסן.

ובגמ' מבואר שהיות וחשבון התקופה התחיל מזמן בריאת החמה והלבנה ממילא תלוי הוא בשאלה מתי נברא העולם. דהיינו במחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע הנ"ל.

ובהמשך הדברים הגמ' אומרת שחכמי ישראל מונים את חשבון התקופה מניסן כרבי יהושע. משום שאז נברא העולם והשמש החלה לזרוח בתחילת ליל רביעי בניסן, ולכן כל מחזור התקופות נמנה מניסן. ויש לכך הרבה השלכות עיין שם ברש"י.

ואם מבואר בת"י כאן שדעתו כרבי אליעזר שהעולם נברא בתשרי²⁰. א"כ כיצד כותב בשמות שנצטוונו למנות את התקופה מניסן - כרבי יהושע? וצ"ע.

וראה עוד בגיליון פרשת תזריע - החודש.

וַתֵּנַח הַתְּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי • מחלוקת המפרשים במשך

זמן המבול

**(בראשית ח, ד) וַתֵּנַח הַתְּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּשִׁבְעָה
עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל הַרֵי אֲרָרָט:**

מהו החודש השביעי אשר נחה בו התיבה?

רש"י מפרש שהוא חודש סיון, והוא שביעי לכסליו שבו פסקו הגשמים. רש"י לשיטתו

20. עצם הדבר שמונים מראש השנה אינו ראייה כי יתכן כמו שאיתא בגמ' בר"ה יב. שלמבול מונים כר"א ובתוס' שם כתבו אף שס"ל כר' יהושע שהעולם נברא בניסן מ"מ מונים שנות נח ובריאת עולם ושנות החמה מתשרי משום דתשרי ראש לשנים ולשמיטין וליובלות". אך בלשונו של ת"י מבואר שתשרי הוא ראש השנה להשלמת העולם.

סבור שמנין המאה חמישים יום שגברו המים על הארץ נמנה מכלות ארבעים ימי המבול כלומר שבסה"כ היו מאה ותשעים יום של מבול ומים על הארץ. ולכן הוצרך לפרש שהחודש השביעי אינו שביעי למנין החודשים, אלא שביעי לתחילת מנין המאה וחמישים יום שהחלו עם תום ארבעים ימי המבול בחודש כסליו.

ת"י חולק על רש"י וסבור שהחודש השביעי הוא חודש ניסן:

וְנַחַת תִּיבֹתָא בְּיַדְהָא שְׁבִיעָאָה הוּא יְדָהָא דְנִיסָן בְּשַׁבְּסְרֵי יוֹמִין
לְיַדְהָא עַל טְוֹרֵי דְקַדְרוֹן שׁוּם טְוֹרָא חַד קַרְדֻּנְיָא וְשׁוּם טְוֹרָא
חַד אַרְמִינְיָא וְתַמָּן מִתְבַּנְיָא קַרְתָּא דְאַרְמִנְיָא בְּאַרְעָא מְדִינְחָא:

[ונחה התיבה בחודש השביעי הוא חודש ניסן, בשבעה עשר ימים לחודש
על הדי קדרון, שם הר אחד קרדוניא ושם הר אחד ארמניה ושם נבנתה
העיר ארמניה בארץ המזרח]

בת"י מבואר שהחודש השביעי הוא חודש ניסן שהוא השביעי למנין החודשים, כלומר שלדעת ת"י ארבעים ימי המבול כלולים במנין המאה חמישים יום ובסה"כ היו המים מאה חמישים יום, נמצא שהחלו המים לשוב ב"ז בניסן בדיוק.

גם הרמב"ן (בפירושו על דרך פשט) סבור כתרגום יונתן שמנין המאה חמישים יום כולל בתוכו את ארבעים ימי המבול, ולדבריו ואכן החלו המים לחסור ביום י"ז בניסן אך עדיין לא נחה התיבה עד לאחר שלושים יום ב"ז באייר, ולכן מפרש שהחודש השביעי הוא חודש אייר שהוא שביעי לירידת הגשם (שהחל בחשוון).

נמצא שהרמב"ן ות"י חלוקים בשאלה האם התיבה נחה ביום שהחלו המים לשוב או שלושים יום לאחר מכן. ובנקודה זו רש"י סבור כתרגום יונתן שהתיבה נחה באותו יום שהחלו המים לשוב. וראה ברמב"ן במסקנתו שסבור לגמרי כתרגום יונתן.

**וְהִנֵּה עֲלֶיהָ זַיִת טָרֶף בְּפִיהָ • מַהֵיכֵן הִיָּה לַיוֹנָה עֲלֶיהָ זַיִת? וּמָה
הַהוֹכָחָה שֶׁקְלוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ?**

**(ח,יא) וַתָּבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עָרֵב וְהִנֵּה עֲלֶיהָ זַיִת טָרֶף
בְּפִיהָ וַיֵּדַע נֹחַ כִּי קָלוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ.**

הקשו המפרשים (דעת זקנים, חזקוני) כיצד ידע נח מעלה הזית כי קלו המים מעל פני הארץ, הלא אפשר שנעקרו כל העצים, והעלה הזה נשטף על פני המים.

**וְאַתָּת לְזוֹתֶיהָ יוֹנָתָא לְעֵדוּנָא דְמִשְׁאָ, וְהָא טְרַפָּא דְזַיִתָּא לְקִיט תְּבִיד
וּמַחִית בְּפִמָּה דְנִסְבְּתִיהָ מִן טוֹר מִשְׁחָא וַיֵּדַע נֹחַ אֲרוּם אִיתְקוּלְלוּ
מִיָּא מֵעַלְוֵי אֲרַעָא.**

**[וַתָּבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עָרֵב, וְהָרִי עֲלֶיהָ זַיִת קְטוּף, שִׁבוּר וּמוֹחֶזֶק בְּפִיהָ,
שֶׁנִּשְׁתַּלְּתוּ מֵהָר הַמִּשְׁחָה (הַר הַזַּיִתִּים), וַיֵּדַע נֹחַ כִּי קָלוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ].**

תרגום יונתן מתרגם את "טרף" מלשון 'שבר', שניכר על העלה שנשבר כשתלשה אותו היונה מן העץ²¹ - וממילא ידע שקלו המים מעל פני הארץ [כי אמנם לא נעקרו העצים, אבל על כל פנים היו מכוסים במים, ואילו לא קלו המים לא יכלה היונה להגיע לאילן ולקטוף את העלה].

והנה ת"י מפרט היכן מצאה היונה את העלה - בהר הזיתים, לכאורה רק שם היה עצים משום שארץ ישראל לא נשטפה במבול. וכן מפורש בב"ר (לגו,):

*מהיכן הביאה אותו... רבי לוי אמר מהר המשחה הביאה אותו, דלא
טפת (נשטפה) ארעא דישראל במבולא²².*

21. כלשון בעל הטורים: "טָרֶף, ב' במסורת. הכא 'וְהִנֵּה עֲלֶיהָ זַיִת טָרֶף בְּפִיהָ', ואיך 'כִּי הוּא טָרֶף וְיִרְפָּאנוּ' (הושע ו,א). מה התם לשון שבירה אף הכא נמי לשון שבירה, שהיא שברתו מן האילן ולא מצאה אותו צף על המים, ובזה הכיר כי קלו המים".

22. וכן יש מ"ד בגמ' זבחים קטז.

וכתב הרמב"ן שאמנם בארץ ישראל לא ירדו גשמי המבול, ולכן עצים שבה לא נעקרו כבשאר העולם, אבל ודאי אף היא כוסתה במים, כי הרי אינה מוקפת גדר שתמנע מהמים לכסותה.

וזה מוכרח לפירוש ת"י כי אם לא כן תשוב השאלה למקומה, מנין ידע נח שקלו המים מעל הארץ, אולי הביאה לו היונה עלה זית מהר המשחה שבארץ ישראל שכלל לא נכנסו לשם מי המבול?²³ ובהכרח שאף ארץ ישראל נשטפה ממי המבול של הארצות האחרות ובזאת ידע שקלו המים שכיסו את האילנות. (ורק גשמי המבול לא ירדו בארץ ישראל וכמש"כ הרמב"ן)²⁴.

וַיְבֹן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה • נח בנה שוב את המזבח של אדם ראשון

(ח, כ) וַיְבֹן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֲלֵיתָּ בַּמִּזְבֵּחַ.

וּבָנָא נֹחַ מִדְּבַחַא קָדָם יי, הוּא מִדְּבַחַא דְּבָנָא אָדָם בְּעֵדֵן דְּאַטְרֵד מִן גְּנֵתָא דְּעֵדֵן וְאַקְרִיב עֲלֵיו קְדָבָנָא, וְעֲלֵיו אִקְרִיבוּ קִין וְהָבֵל יֵת קְדָבְנִיהוֹן, וְכַד נִחְתּוּ מוּזֵי דְּטוּבְעָנָא אֲתַצֵּד, וּבְנִייה נֹחַ, וְנָסַב מִכָּל בְּעֵידָא דְּכָיָא וּמִן כָּל עוֹף דְּבַי, וְאַסִּיק אַרְבַּע עַל הַהוּא מִדְּבַחַא.

[ויבנה נח מזבח לפני ה', הוא המזבח שבנה אדם הראשון בעת שגודש מגן עדן והקריב עליו קדבנות, ועליו הקריבו גם קין והבל את קדבנותיהם. וכאשר ירדו מי המבול - נחרב, ובנאו נח, והקריב עליו מכל בהמה טהורה ומכל עוף טהור, והעלה ארבע [עולות]²⁵ על אותו מזבח.]

23. ראה בחזקוני שעמד על שאלה זו ומכח זה פירש שממה שחזרה היונה לעת ערב הבין נח שעלה הזית לא הגיע מארץ ישראל.

24. בזה גם מיושב מדוע כלל שבה אליו היונה בפעם השניה אם מצאה מנוח לכף רגלה בארץ ישראל, אמנם אם גם ארץ ישראל נשטפה ממי שכנותיה יתכן שעדיין היתה מלאה מים, ורק במרומי הר הזיתים בצבץ לו עץ זית.

25. ראה דברי פרקי דר"א להלן.

כדברי ת"י נמצא בחז"ל בכמה מקומות. מ"ש שזהו המזבח שהקריב עליו אדם הראשון, מצינו כן בב"ר (לד, ט):

ר' אלעזר בן יעקב אומר על מזבח הגדול שבירושלים, ששם הקריב אדם הראשון²⁶.

מ"ש שעליו הקריבו קין והבל, ושנח הקריב ד' עולות, נמצא גם בפרקי דר"א (פכ"ג):

מה עשה נח לקח מן הבהמה הטהורה שור וכשב ומכל עוף הטהור תור ובני יונה ובנה את המזבח הראשון שהקריבו עליו קין והבל, והקריב ארבעה עולות.

מ"ש שהמזבח שבנה אדה"ר חרב במבול, אפשר שדייק כן ממה שכתוב 'ויבן', משמע שחזר נח ובנאו מחדש. ובדומה לזה איתא בזוה"ק (ח"א ע.):

ההוא מזבח דאקריב ביה אדם הראשון הוה, אי הכי אמאי 'ויבן'? אלא בגין דחייבי עלמא גרמו דלא קיימא בדוכתיה, כיון דאתא נח כתיב ביה ויבן, [אותו מזבח שהקריב בו אדם הראשון היה, אם כן למה כתוב 'ויבן'? אלא בגלל רשעי הדור שגרמו שלא יעמוד במקומו, כיון שבא נח (והחזירו למקומו) כתוב בו 'ויבן'].

26. וכן מובא בזוה"ק (ח"א סט:).

עֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר וְקָר וְחֹם וְקִיץ וְחֹרֶף ♦ כמה עונות יש בשנה?

(ח, כב) עֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר וְקָר וְחֹם וְקִיץ וְחֹרֶף וַיּוֹם וְלַיְלָה לֹא יִשְׁבְּתוּ.

בפסוקנו מופיעים שמונה יחידות של תקופות שונות, כאשר השניים האחרונים, יום ולילה - בוודאי אינן תקופות השנה אלא מחזור היום והלילה. ולגבי ששת הראשונים יש לדון מה הם, מהגמרא (ב"מ קו:): משמע שכולן תקופות השנה, שכן היא חילקה את השנה לששה תקופות בנות שני חדשים כל אחת:

רבן שמעון בן גמליאל משום רבי מאיר אומר, וכן היה רבי שמעון
בן מנסיא אומר כדבריו, חצי תשרי, מרחשון וחצי כסליו - זרע, חצי
כסליו, טבת וחצי שבט - חורף, חצי שבט, אדר וחצי ניסן - קור,
חצי ניסן, אייר וחצי סיון - קציר, חצי סיון, תמוז וחצי אב - קיץ,
חצי אב, אלול וחצי תשרי - חום.

ופירש רש"י שם (ד"ה קציר) שחלוקה זו היא לפי סדר הפסוק:

קציר - כנגד 'זרע', זה בתחילת גשמים, זה בתחילת החמה, ו'קיץ'
כנגד 'חורף', וחורף הוא חוזקו וחורפו של סתיו וימי צינה... קיץ
הוא חוזקו של יבש, ועל שמייבשין באותו פרק תמרים ותאנים
לקציעות, והן נקראין קיץ... קור הוא סופו של סתו, וכן חום סופו
של שמש, וכן כל אחד שני חדשים שנים עשר חדשים לששה עתים.

אך בת"י משמע לא כך:

עֹד כָּל יְמֵי אֲדָמָה, דְּדוֹעָא בְּתַקּוּפַת תְּשֻׁרֵי, וְחֻצְדָּא בְּתַקּוּפַת נִיסָן,
וְקוֹרָא בְּתַקּוּפַת טַבַּת, וְחֻמָּא בְּתַקּוּפַת תַּמּוּז, וְקִיטָא וְסַתָּא וְיַמְמֵי
וְלַיְלֵי לֹא יִתְבַּטְּלוּן.

[עוד כל ימי הארץ, זרע בתקופת תשרי, וקציר בתקופת ניסן, קוד בתקופת טבת, וחום בתקופת תמוז, וקיץ וחורף זים ולילה לא יתבטלו].

מת"י משמע שהוא מחלק את השנה לארבע תקופות בלבד, ומחלק את הפסוק כך שמחציתו הראשונה (זרע וקציר, קוד וחום) מכוונת לתקופות השנה, ומחציתו השניה למחזורי היממה (יום ולילה) והשנה (קיץ וחורף). וכן משמע מלשון פרקי דר"א (פ"ז):

שנ' עוד כל ימי הארץ זרע וקציר, 'זרע' זו תקופת תשרי, 'קציר' זו תקופת ניסן, 'קוד' זו תקופת טבת, 'חום' זו תקופת תמוז, 'קיץ' בעתו 'זחורף' בעתו, מנין החמה ב'יום' ומנין הלבנה ב'לילה' לא ישבותו.

אַךְ בֶּשֶׂר בְּנַפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ • האם בפסוק נאמר גם איסור דם מן החי לבן נח?

(ט,ד) אַךְ בֶּשֶׂר בְּנַפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ.

בפסוק נזכרו 'בשר' ו'דם', ואפשר לפרש ששני איסורים כאן, איסור אחד לאכול בשר מן החי שעוד לא מת, ואיסור אחר לאכול דם מן החי. וכך פירש רש"י על אתר, ומקורו בדעת רבי חנינא בן גמליאל במסכת סנהדרין (נט.):

תנו רבנן, אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו - זה אבר מן החי. רבי חנינא בן גמליאל אומר, אף הדם מן החי. מאי טעמא דרבי חנינא בן גמליאל? קרי ביה בשר בנפשו לא תאכל, דמו בנפשו לא תאכל, [כלומר, 'לא תאכלו' נדרש גם על הבשר וגם על הדם].

הרמב"ן השיג על רש"י, שאם כן היה נכון לכתוב 'בשר בנפשו ודמו לא תאכלו', ולכן הוא מפרש ש'דמו' לא בא לחדש איסור נוסף - על דם, אלא זהו ביאור ל'נפשו' שנזכר קודם לכן: "אבל פירושו אך בשר בנפשו, שהיא דמו, לא תאכלו, כי נפש כל בשר דמו הוא". וזה כדעת חכמים החולקים על רחב"ג וסוברים שאין לבני נח איסור על דם מן החי.

בתי גם משמע כהרמב"ן, אך בשינוי:

**בְּרֶם בְּשׂוֹרָא דְתַלְיֵשׁ מִן חַיִּוְתָא חַיָּא בְּזִמְן דְּבִנְפִישִׁיהּ בֵּיהּ, אוּ דְתַלְיֵשׁ
מִן חַיִּוְתָא נְבִיסְתָא וְעַד דְּלֹא נִפְקָא בְּלֹא נְשִׁמְתָא, לָא תִיכְלוּן.
[אבל בשוד שנתלש מחיה בזמן שנפשה בה (אבר מן החי), או שנתלש מחיה
שנשחטה וטרם יצאה כל נשמתה (מפרכסת) לא תאכלו.]**

מדברי ת"י נראה שגם הוא אינו מפרש את 'דמו לא תאכלו' לאיסור דם מן החי, אבל הוא מפרשו בשונה מחכמים²⁷, לרבות איסור אבר מן החי גם לבשר שנתלש מבהמה שנשחטה אבל עוד לא מתה. וכדברים הללו פסק הרמב"ם (הל' מלכים פ"ט הי"ב):

*"השוחט את הבהמה... כל זמן שהיא מפרכסת, אבר ובשר הפורשין
ממנה אסורין לבני נח משום אבר מן החי"²⁸.*

וַיֵּטַע כָּרֶם • מהיכן היה לנח זמורות לנטוע כרם?

(ט, כ) וַיַּחַל נֹחַ אִישׁ הָאָדָמָה וַיֵּטַע כָּרֶם.

יש לדקדק בפסוק, מה משמעות "ויחל", ומה הכוונה שהיה נח "איש אדמה", ומהיכן היה לו לנטוע כרם, הלא כל הצמחים נשטפו במבול?

רש"י פירוש מלשון חילול, שנעשה נח חולין ע"י נטיעת הכרם [ע"ש סופו, שנשחך מהיין ומה שאירע לו בעקבות זה].

ועל השאלה מהיכן היה לו זמורות מפרש רש"י שהכניס עמו לתיבה זמורות וייחורי תאנים ומהם נטע את הכרם אחר המבול. וכמובא בב"ר (לו, ג): "ומהיכן היה לו, א"ר אבא בר כהנא

27. שפירשו דלמשרי שרצים הוא דאתי.

28. כתב המשך חכמה (כאן) דלא קי"ל להלכה כן, מכיוון שכה"ג מותר לישראל, ולא יתכן דבר שמותר לישראל ואסור לגוי. אבל זהו טעם רק להלכה בזמננו, אבל דברי ת"י אמורים קודם מתן תורה דליכא דין ישראל.

הכניס עמו זמורות ונטיעות, ויחורים של תאנה, וגרופיות לזיתים".

בת"י מבאר ענינים אלו בדרך אחרת:

וְשָׂרֵי נַח לְמַהוּי גְבַר פָּלַח בְּאֲדָעָא וְאִשְׁכַּח גּוֹפְנָא דְמוֹשְׁכִיָּה נְהָדָא
מִן גְּנוּנִיתָא דְעֵדָן וְנִצְבִיָּה לְכַרְמָא זְבִיָּה בְּיוֹמָא אֲנִיצַת וּבְשִׁילַת
עֲנָבִין וְעֲצָרְנוֹן.

[והחל נח להיות איש עובד אדמה, ומצא גפן שמשך אותה נהד מגן עדן,
ונטעה לכרם, ובו ביום הנצה ובישלה ענבים - וסחטם].

ת"י מבאר ש'ויחל' - לשון התחלה²⁹, פירוש שהחל לעבוד את האדמה (אחר שהתרבות
הזו נמחקה בגלל המבול), וממילא מובנת הכוונה שנעשה לאיש אדמה, דהיינו עובד את
אדמתו³⁰. עוד כתב שהגפן באה מגן עדן ע"י ששטפה נהר, ובדומה לזה מובא בזוה"ק (ז"ח
לח):

"ויטע כרם, גפן גרושה מצא שנתגרשה מג"ע וביזמו נטעה
ונשתגשה".

ומ"ש שבו ביום הנצה והבשילו אשכולותיה, כן כתוב בזוה"ק הנ"ל, ובפרקי דר"א (פכ"ג).
ואפשר שלמד כן מריבוי הווי"ן (בפסוק זה ושאחריו)³¹, שמורה על הדחיפות והמהירות,
ומעשה שטן היה שזירז הכל כדי שנח ישתה וישתכר.

29. ראה ספורנו שמשלב לפי דרכו את שתי המשמעויות, (של רש"י ושל ת"י, ומסביר שדרך המקרא לנקוט לשון "ויחל"
כשמספר על התחלת מעשה שסופו קלוקל.

30. לפי ת"י הפסוק נקרא ברצף אחד, ויחל נח - [להיות] איש האדמה, אבל לפי רש"י אין שייכות בין 'ויחל' [לשון חילול]
לאיש האדמה, והוא מפרשו בענין אחר, שנעשה אדון לאדמה.

31. וראה בסנהדרין (ע.) מה שדרשו, י"ג ווי"ן נאמרו בין.

וַיֵּדַע אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן • כיצד נודע לנח

מעשה חם?

(ט, כד) וַיֵּיקֶץ נֹחַ מֵיַיִנוֹ וַיֵּדַע אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן.

הקשו המפרשים, כיון שנח היה שיכור וכישן דמי (כלשון הפסוק, שאח"כ 'ויקץ נח מיינו'), כיצד ידע שחם הוא שעולל לו מה שעולל. ועוד, למה נקרא חם "בנו הקטן", ולעיל (ה, לב) מונה אותו הכתוב לפני יפת (עיין רא"ם). עוד צ"ב מדוע קילל נח (פס' כא והלאה) את כנען, ולא את חם שחטא לו, וכלשון המדרש (בר"ר לו, ז): "חם חטא וכנען נתקלל? אתמהא!".

**וַאֲתַעֲרַד נֹחַ מִן חַמְרֵיהּ, וַיֵּדַע בְּאַשְׁתְּעוֹת חֵלְמָא יְת דְּעַבְד לִיה חָם
בְּרִיה, דְּהוּא קָלִיל בְּזַכּוּתָא, דְּגַרְם לִיה דְּלֹא יוֹלִיד בְּר דְּבִיעֵי.**

[ויתעורר נח מיינו, וידע בדבר החלום מה שעשה לו חם בנו, שהוא מועט בזכויות, שגרם לו כי לא יוליד בן רביעי].

ת"י מבאר עפ"י מסורת מדרשית שנח ידע כי חם הוא זה שחטא לו ע"י שבעל החלום הגיד לו³². ובסנהדרין (ע). נחלקו רב ושמואל מה עשה לנח: "חד אמר סרסו, וחד אמר רבעו", ומדברי ת"י נראה שסבר כי סרסו, ולזה כתב כי מנע ממנו בן נוסף, רביעי.

ועתה מובן כי ענשו של חם היה מידה כנגד מידה, הוא מנע מנח בן רביעי, ולכן נענש בכנען, בנו הרביעי, וכפי שמדגיש ת"י להלן (פס' כה): "וַיֹּאמֶר אַרְוֵר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאַחִיו", ת"י: "וַיֹּאמֶר לִיט כְּנָעַן, דְּהוּא בְּרִיה רְבִיעֵי, עֲבִיד מְשַׁעֲבַד יְהִי לְאַחִיו". [ואמר ארור כנען שהוא בן רביעי עבד משועבד יהיה לאחיו]. וכן מובא בסנהדרין (שם): "מאן דאמר סרסו - מתוך שקלקלו ברביעי קללו ברביעי".

במדרש מובא שנח רצה בן רביעי שישמשנו לעת זקנתו, וכיון שחם מנע ממנו זאת, נענש שבנו הרביעי יהיה עבד (בר"ר לו, ז):

א"ר ברכיה הרבה צער נצטער נח בתיבה שלא היה לו בן קטן

32. השווה: וּמִרְדְּכִי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה (אסתר ד, א). פירש רש"י: "ומרדכי ידע - בעל החלום אמר לו".

שישמנו, אמר לכשאצא אני מעמיד לי בן קטן שישמני כיון
שעשה לו חם אותו מעשה, אמר אתה מנעת אותי מלהעמיד לי בן
קטן שישמני, לפיכך יהיה אותו האיש עבד לאחיו שהן עבדים לי.

ומה שכתוב "בנו הקטן", מתרגם יונתן - קל במצוות, כלומר ריקא ובזוי. וזה משום שאי אפשר לפרש 'קטן' כפשוטו, שהרי לא היה הקטן בבנים. וכעין זה מובא בלקח טוב: "בנו הקטן, קטן בדעת וקטן ביחס". וכן פירש רש"י: "בנו הקטן - הפסול והבזוי, כמו (ירמיה מט, טו) הנה קטן נתתיך בגוים בזוי באדם".

וַיִּשְׁכֹּן בְּאֵהֱלֵי שֵׁם • יַפֶּת יִשְׁכּוֹן בְּאֵהֱלֵי שֵׁם?

(ט, כז) יַפֶּת אֱלֹהִים לַיַּפֶּת וַיִּשְׁכֹּן בְּאֵהֱלֵי שֵׁם וְגו'.

יש להבין מהו "יַפֶּת אֱלֹהִים לַיַּפֶּת", עוד יש להבין האם 'וישכון באהלי שם' נמשך מן שלפניו, ופירוש הפסוק הוא שיפת ישכון באהלי שם, או שהוא עומד בפני עצמו.

אונקלוס תרגם את 'יפת' - "ויפתי", מענין הרחבה, כלומר שירחיב ה' את גבולו³³.

ואת 'ישכון באהלי שם' פירש רש"י שהוא דבר בפני עצמו שהשכינה תשרה בישראל. ופירוש נוסף שאע"ג שיפת אלוקים ליפת - שכורש מבני בניו - בנה את ביהמ"ק השני, לא שרתה שכינה אלא בבית ראשון שבנה שלמה שהוא מבני שם.

תרגום יונתן מפרש באופ"א:

וַיִּשְׁכֹּן בְּאֵהֱלֵי שֵׁם וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים לַיַּפֶּת, וַיִּתְגַּדְּלוּ בְנָיו וַיִּשְׁכְּנוּ בְּמִדְרָשָׁא דְשֵׁם.

[ישבה ה' גבולו של יפת, ויתגידו בניו וישבו במדרשו של שם].

33. עיין רש"י, וכן לעיל (כו, כב): הַרְחִיב ה' לְנוֹ, תרגם אונקלוס: "אפתי יי לנא".

ת"י מפרש 'יפת' מענין שפירות ויופי, וכמשמעות הלשון. וכן דרשוהו בגמרא (מגילה ט:):
מענין יופי:

*רבן שמעון בן גמליאל אומר אף בספרים (ספרי תורה) לא התירו
שיכתבו (בלע"ז) אלא יוגית, אמר רבי חייא בר אבא, היינו טעמא,
דכתיב יפת אלהים ליפת - יפיותו של יפת יהא באהלי שם.*

מהגמ' משמע שפי' כי יפת ישפיע על שם (שיכתוב יוונית), אולם מת"י נראה ששולל כל
השפעה של יפת על שם, ואדרבא הוא מפרש שיפת הוא שיושפע משם ובניו יתגיירו.

ועכ"פ לפי שני הפרושים סוף הפסוק נעוץ בתחילתו, ירחיב ה' ליפת והוא יבוא לאהלי
שם. אבל ביומא (י.) דרשו את חלקי הפסוק בנפרד (וכמובר ברש"י הנ"ל): "אף על גב דיפת
אלהים ליפת - אין השכינה שורה אלא באהלי שם".

אַחֵי יַפֶּת הַגְּדוֹל • מי גדול ממי יפת או שם?

**(י, כא) וְלִשְׁם יֶלֶד גַּם הוּא אָבִי כָּל בְּנֵי עֶבֶד אַחֵי יַפֶּת
הַגְּדוֹל:**

רש"י התקשה האם הגדול נסוב על שם או על יפת, והכריע מהחשבון שיפת הוא
הגדול, וראה באב"ע (בפירושו השני) ורמב"ן שפירשו ששם הוא הגדול.

ת"י פותר קושיא זו בדרך מחודשת:

**וְלִשְׁם אִתְּיֵלִיד אָף הוּא בֶר הוא אֲבוּהוּן דְּכָל בְּנֵי עִבְרָאֵי אַחֵי
דְּיַפֶּת דְּבָא בְּדַחְלָתָא דִּי:**

**[ולשם נולד אף הוא בן הוא אביהם של כל בני עבד אחיו של יפת, הגדול
בידאת השם]**

לדברי ת"י הפסוק מתפרש כפשוטו שהגדול הוא שם ואמנם מצד החשבון הגדול הוא יפת אך לשון הגדול של הפסוק אינו מדבר על גדולה במנין השנים, אלא על גדולה ביראת ה' ובמעלה זו היה שם גדול מיפת.

בדרך זו תירגם ת"י גם את 'בני הקטן' שנאמר על חם (ט, כד) שאינו קטן במנין השנים אלא קטן בזכויות.

וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם • מטרת בניית המגדל וראשו בשמים

**(יא,ד) וַיֹּאמְרוּ הֵבֶה נִבְנֶה לָנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם
וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם פֶּן נִפְוֶץ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ.**

יש להבין לאיזו מטרה ביקשו אנשי דור הפלגה לבנות את המגדל, ומדוע היה חטאם חמור עד שירד ה' להענישם. ומה פירוש "נעשה לנו שם"?

ת"י: וַיֹּאמְרוּ, הִבּוּ נִבְנֶה לָנוּ קְרָתָא וּמִגְדָּלָא, וְרִישִׁיָּהּ מְטִי עַד צִית שְׁמַיָּא, וְנַעֲבַד לָנוּ סְגֻדָּא בְּרִישִׁיָּהּ, וְנִשְׁוִי חֲרֵבָא בִידֵהּ, וְתַהִי עֲבָדָא לְקַבְלָהּ סְדְרֵי קְרָבָא, קָדָם עַד לֹא נִתְפָּדַד מֵעַלְוֵי אֲנָפֵי אֲרָעָא.

[וַיֹּאמְרוּ, הִבֵּה וּנְבַנֶּה לָנוּ עִיר וּמִגְדָּל, וְרֹאשׁוֹ מִגִּיעַ עַד לֵב שָׁמַיִם³⁴. וְנַעֲשֶׂה לָנוּ בְרֹאשׁוֹ ע"ז לְסֻגֻדָּא לָהּ, וְנִתֵּן חֲרֵב בִּידֵהּ וְתַהִיא עוֹשֶׂה לְפָנָיו (כְּכִיכּוֹל) מֵעַדְכֵי מִלְחָמָה, בְּטָרָם לֹא נִתְפָּזַר מֵעַל פְּנֵי הָאָרֶץ].

מדברי ת"י עולה ששאיפתם הייתה לבנות מגדל שיגיע עד מקום מושבו של השי"ת ואז יציבו שם ע"ז שישגודו לה, ויתנו חרב בידה ככיכול להילחם בו ח"ו. ובזה מובן גודל חטאם וסיבת עונשם. וכן מובא בב"ר (לח,ו):

34. וכן: וְהָרָה בְּעַר פְּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם (דברים ד,יא). ת"י: וְנִתְפָּזַר דְּלִיק פְּאִישְׁתָּא וְשְׁלֹהֲבִיָּה מְטִי עַד צִית שְׁמַיָּא.

אמרו, לא כל הימנו לבור לו את העליונים וליתן לנו את התחתונים,
אלא באו ונעשה לנו מגדל, ונעשה עבודת כוכבים בראשו וניתן
חרב בידה, ותהא נראת כאלו עושה עמו מלחמה"³⁵.

ומתבאר עוד מת"י כי ה'שם' האמור הינו עבודה זרה, וכן מפורש בסנהדרין (קט.):

רבי נתן אומר, כולם לשם עבודה זרה נתכוונו, כתיב הכא 'נעשה לנו
שם', וכתיב התם (שמות כג, יג) 'ושם אלהים אחרים לא תזכירו', מה
להלן עבודה זרה - אף כאן עבודה זרה.

ובמדרש תהלים (א, יג) דרשו שרצו לעבוד ע"ז - מתחילת הפסוק:

אשר לא הלך בעצת רשעים, שלא הלך בעצת דור הפלגה, שנאמר
בהן 'הבה נבנה לנו עיר' וכו' ואין עיר אלא אלוה, שנאמר (דניאל
ד, י) עיר וקדיש.

נְרָדָה וְנִבְלָה • באיזה אופן בלבל ה' את שפתם?

(יא, יז) הֲבֵה נְרָדָה וְנִבְלָה שֵׁם שְׁפָתָם וְגו'.

ממה שכתוב בלשון רבים "נרדה ונבלה", נראה לא מדובר בקב"ה לבדו³⁶, מי עוד
היו שם?

רש"י מפרש 'בבית דינו נמלך מענותנותו היתירה.

35. אפשר שזו גם כוונת הגמ' בסנהדרין (קט.). שאמרו כי דור הפלגה נחלקו לשלש כתות, ואחת אמרה "נעלה ונעשה מלחמה". ועיין בבאר שבע שם שהאריך בזה.

36. אמנם בלקח טוב פירש שהדברים אמורים כלפי הקב"ה, ולשון רבים הוא דרך גדולה: "הבה נרדה - לשון גדולה וממשלה בלשון רבים, הלא תראה שכתוב וירד ה', אלא הוא לשון גדולה, שאפילו היחיד שהממשלה שלו אומר נעשה נרדה". וראה במגילה (ט). שזהו אחד מהדברים ששינו ע' זקנים לתלמי המלך, שתרגמו 'הבה ארדה' במקום הבה נרדה.

ת"י מפרש באופן אחר:

ת"י: וְאָמַר יְיָ לְשִׁבְעֵין מְלָאכִיא דְקִימין קוּמוּזי אִיתוּן כְּדִין וְגַחִית
וְנַעַרְבָבָא תַּמּוֹן לְשִׁנְהוֹן.
[ואמר ה' לשבעים המלאכים העומדים לפניו, בואו עתה ונרד, ונערבב
שם את לשונם].

ת"י מפרש שאלו שבעים מלאכים שעומדים לפניו.

וכן כתוב בפרקי דר"א (פכ"ד):

ר' שמעון אומר, קרא הב"ה לשבעים מלאכים הסובבים את כסא
מלכותו ואמר להם הב"ה, באו ונרד ונבלל את שבעים גוים ואת
שבעים לשונות, ומניין שאמר להם, שנאמר 'הבה נרדה', הבה ארדה
אין כתיב כאן אלא הבה נרדה.

מה משמעותם ומעמדם של שבעים מלאכים אלו? אפשר שהם בית דין של מעלה³⁷, שכן
מצינו שצירוף שבעים מורה על בי"ד, כמו (במדבר יא, טז): "אָסְפָה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזְקְנֵי
יִשְׂרָאֵל".

אמנם להלן (פס' ח) נתבאר בת"י ששבעים המלאכים הם שרי השבעים אומות וכל מלאך נתן
לאומה שתחת שליטתו לשון ייחודית משלה [כדי שלא יבינו איש את שפת רעהו]: "וְאֶגְלִיאַת
מִימְרָא דִּי יְיָ עֲלוּי קִרְתָּא וְעַמִּייה שׁוּבְעִין מְלָאכִיא כָּל קָבֵל שׁוּבְעִין עַמְמִיא וְכָל חַד וְחַד לְשׁוֹן
עַמְמִייה וְרִשְׁמֵ כְּתָבִייה³⁸ בִּידֵיהּ, וּבִדְרַגְוֹן מִתַּמְּוֹן עַל אַנְפֵּי כָּל אַרְעָא לְשִׁבְעִין לְשִׁנּוּי וְלֹא הָוּה
יָדַע חַד מֵהּ דִּימַר חֲבֵרִייהּ וְהוּוּ קְטָלִין דִּין לְדִין וּפְסִקוּ מְלֻמְבְּנֵי קִרְתָּא". [והתגלה מאמר ה'
על העיר, ועמו שבעים מלאכים כנגד שבעים עמים, וכל אחד לשון עמו ורושם כתוב בידו,
ופזרום משם על כל הארץ לשבעים לשונות³⁹, ולא ידע האחד מה שאמר חברו, והיו הורגים
זה לזה ופסקו מלבנות את העיר].

וראה בענין זה עוד בת"י בפרשת האיזנו (דברים לב, ח) שבעת זו ה' הטיל גורל בין האומות
מי יהיה השר שלהם ואז הוצב הגבול לשבעים האומות.

עיין בגיליון פרשת האיזנו שהרחבנו בנושא זה.

37. בדומה למה שפירש רש"י: "הבה נרדה - בבית דינו נמלך".

38. זו הגירסה הנכונה עפ"י כת"י לונדון. לגירסת הדפוסים (ומשמם כפתייה) אין פשר.

39. ראה ת"י לדברים (לב, ח) והשווה לדברים אלו.